

USMENOKNJIŽEVNE VRSTE SINJSKOGA KRAJA U ETNOLOŠKOM KONTEKSTU

Bandić, Anđela

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:827790>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**USMENOKNJIŽEVNE VRSTE SINJSKOGA KRAJA U ETNOLOŠKOM
KONTEKSTU**

ANDELA BANDIĆ

SPLIT, 2020.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost
Hrvatski jezik i književnost
Hrvatska usmena književnost

**USMENOKNJIŽEVNE VRSTE SINJSKOGA KRAJA U ETNOLOŠKOM
KONTEKSTU**

Studentica:
Anđela Bandić

Mentor:
prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2020. godine

Sadržaj

1. Uvod	2
2. Legenda o Čudotvornoj Gospi Sinjskoj	3
3. Eshatološka predaja	4
4. Badnjak.....	5
5. Veliki tjedan	7
6. Svadbeni običaji	12
6.1. Prosidba cure	12
6.2. Svadba	15
6.3. Svadbeno slavlje.....	18
7. Rera	24
8. Sinjska narodna nošnja	30
8.2. <i>Ženetja</i> nošnja.....	31
8.3. Nošnja za muškarce.....	31
Rječnik	32
9. Zaključak.....	37
Izvori	38
Vlastiti terenski zapisi	38
Popis kazivača:.....	38
Literatura	38
Sažetak	41
Summary	42

1. Uvod

Usmena književnost je vrsta kazivanih ili pjevanih tradicijski uobličениh tekstova u živoj izvedbi ili u zapisu. Hrvatsku usmenu književnost obilježuju i određuju duboko prepletene povijesne veze. U njoj se dodiruju i prepleću različite tradicije te otud izviru distinktivna svojstva i posebnost. Specifično hrvatskom čini je jezik (s trima narječjima: čakavskim, kajkavskim i štokavskim) na kojem su je pripovjedači ili pjevači slušali, čitali, zapamtili i potom dalje prenosili. „Iz ukupnosti svakoga jezičnoga sustava, koji je ujedno vrijednosno i potencijalno stvaralački nepromjenjiv, ali individualnim realizacijama neiscrpjiv, uvijek proizlazi autohtona pojedinačna realizacija.“¹ Rijetki su zapisi nastali tijekom samih izvedbi, u prigodama kada se pjevalo ili pripovijedalo. Tako je najčešće sačuvan samo verbalni dio usmene izvedbe, bez dovoljno podataka o izvedbi, kontekstu, glazbi, plesu ili namjeni. Kulturna i usmena književnost stvarana je kroz višestoljetno razdoblje. Preci su je pamtili, usavršavali i hrvatskim narodnim jezikom² s koljena na koljeno prepričavali svojem potomstvu. Stipe Botica naglasio je da je kontinuitet usmene književnosti evidentna činjenica koja obilježuje i hrvatsku tradicijsku kulturu i kulturu općenito. Ono što omogućava postojanje usmene književnosti i čime je obilježena je interferencija s recipijentima i njihovom svakodnevnicom te očitovanje svakodnevnice u diskurzivnim usmenim praksama.³ Usmenom komunikacijom je velik broj lirske i epske poezije, drama, retoričkih oblika i mikrostruktura sačuvan do naših dana. Hrvatska tradicijska kultura i književnost ima višestruke vrijednosti, iznimno je bogata i raznovrsna, sadrži višestoljetne poruke i pouke te je općedruštveno korisna. Ima velik značaj u očuvanju nacionalnoga i vjerskoga identiteta Hrvata kao i poštivanja drugih naroda s kojima žive Hrvati. Narod koji nema svoje tradicije i nije narod. Stoga, duhovnu i materijalnu baštinu treba poznavati i iz njih učiti. U njoj su naši korijeni i povijest. Književnost svjedoči o životu ljudi, naroda i čovječanstva. Usmena je književnost najstarija i najdugotrajnija vrsta književnosti. „Ta je književnost tradicija pisanoj književnosti. Višestruke su interferencije usmene i pisane književnosti. Najveći su velikani pisane književnosti stvorili djela trajne umjetničke vrijednosti nadahnivši se na vrelu tradicijske kulture i književnosti.“⁴

¹ Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, V. Poboľšano izdanje, Globus, Zagreb, 1998., str. 133.

² Usp. Dragić, Marko; Dragić, Helena, *Leksik hrvatske usmene književnosti*, *Suvremena pitanja*, časopis za prosvjetu i kulturu, br. 5, Matica hrvatska, Mostar, 2008. 89-112.

³ Botica, Stipe *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013.

⁴ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 13.

Usmenoknjiževne vrste iznimno su važan dio nematerijalne kulturne baštine.⁵ Usmena književnost je općedruštveno korisna.⁶

Sinj je grad u Hrvatskoj koji administrativno pripada Splitsko-dalmatinskoj županiji. Središte je Sinjske, a samim time i Cetinske krajine. Prema popisu iz 2011. godine, grad broji 24.826 stanovnika. Sinj je u Hrvatskoj i šire prepoznatljiv po Sinjskoj alki, viteškoj igri koja se u Sinju održava od početka 18. stoljeća, u znak pobjede nad turskim osvajačima.

Kazivači tradicijskih običaja su Marica Omrčen Čeko, Jadranka Jukić, Šima Jukić, Marko Omrčen Čeko, Miro Jukić, Anđa Bandić i Anđelka Bandić. Svi su živjeli u ruralnim i seoskim zajednicama, čuli priče svojih predaka, neke i sami doživjeli i prenijeli ih na svoje potomke.

2. Legenda o Čudotvornoj Gospi Sinjskoj

Cetinjani vjeruju da je u njihovoj bitci protiv Osmanlija i konačnoj pobjedi 1715. godine veliku ulogu odigrala Čudotvorna Gospa Sinjska. Ona je dala dodatnu snagu zajedništvu Cetinjana. „Po Gospinom zagovoru Sinj je čudesno obranjen od Turaka s 14. na 15. kolovoza 1715. godine. U spomen na tu čudesnu obranu od 1715. godine trči se Sinjska alka.“⁷ Njenu su sliku ramski svećenici, bježeći zajedno s tamošnjim pukom od Osmanlija, ponijeli sa sobom u Sinj kao najveću dragocjenost koju su posjedovali. „Gospi su se pridavale različite moći: posebnim je znacima upozoravala na nadolazeće nevolje, ozdravljala bolesnike, a prema vjerovanju njezina je slika u ključnom trenutku borbe spomenute godine oživjela i zauvijek zaustavila neprijateljske napade na Sinj.“⁸

Crkva na Šćitu u Rami sagrađena je najkasnije u 14. stoljeću. Marko Dragić navodi da iako nema pouzdanih činjenica o podrijetlu slike Gospe Sinjske, vjeruje se da je sliku Gospe od Milosti u crkvu na Šćitu u Rami donio sv. Jakov Markijski tridesetih godina 15. stoljeća. Čudotvorna je slika Gospe od Milosti svaki put ostala neoštećena unatoč svim okupacijama,

⁵ Vidi: Marko Dragić, *Nematerijalna kulturna baština Hrvata u Bosni i Hercegovini*, Bosna franciscana 45. Franjevačka teologija Sarajevo. 2016. str. 265-314.

⁶ O tome više: Marko Dragić, *Općedruštveni značaj usmene književnosti*, Zbornik radova Utjecaj hrvatske usmene tradicije u suvremenoj književnosti za djecu i mlade, Gradska knjižnica Marka Marulića Split, Split, 2014., str.16-25.

⁷ Dragić, Marko, *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, Croatica et Slavica Iadertina 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016., str. 154

⁸ Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Natuknica: *Sinjska alka*. (Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56184> (pristupljeno: 8.1.2019.))

uništavanjima, paljenjima i ostalim nedaćama (Turski su vojnici četiri puta uništili crkvu i samostan na Šćitu te fratre poubijali. Pravoslavci s Vukovskoga i Ravnoga (kod Kupresa) crkvu su spalili 1682. godine.) koje su zadesile mjesta odnosno crkve i samostane gdje se slika nalazila. Također opisuje seobu Ramljaka u Sinj, donošenje slike te izgradnju nove crkve: „Ramski franjevci predvođeni fra Pavlom Vučkovićem⁹ bili su prisiljeni napustiti svoju Ramu i nastaniti se u Dalmaciji. Sa sobom su tada ponijeli jedino sliku Gospe od Milosti. Jedno vrijeme boravili su u Dugopolju te Splitu stalno čuvajući sliku svoje Gospe. Kad su sagradili crkvu i samostan, iz Splita su prešli u Sinj 1696. god., ali nisu odmah ponijeli Gospinu sliku jer su htjeli pripremiti crkvu i samostan te potom donijeti Gospinu sliku. Golem broj vjernika iz svih krajeva Hrvatske, Bosne i Hercegovine i drugih zemalja cijele godine hodočasti Gospi Sinjskoj na zavjet, a osobito na blagdan Velike Gospe kada se Gospinu svetištu slije više tisuća hodočasnika. Mnoge su milosti Gospe Sinjske – izliječeni su razni bolesnici (padavica, groznica, bolest prstiju...) koji su vjerovali. Dragić zaključuje: „Vjera u Boga i ljubav prema Domovini imaju najveće zasluge za opstojnost hrvatskoga vjerskoga i nacionalnoga identiteta.“¹⁰

U Sinj se išlo tada, a ide se i dan danas na hodočašće iz svih krajeva jer je Gospa Sinjska zaštitnica Sinja i Cetinske krajine: Najvjernija odvjetnice na braniku stoj, čuvaj našu svetu vjeru i hrvatski dom. Ja san najviše volio reć: „Gospe Sinjska kraljice Hrvata, čuvaj mene i dva moja brata.“ U procesiji bi se nosila Gospina slika. I kad bi narod sa slikom proša ispid suda slika bi potamnila, prominila bi boju ako bi se dogodilo da se sudi nepravda. Ako je neko pogrešno optužen i osuđen.“¹¹

3. Eshatološka predaja

Predaje su nepisana povijest koja se prenosi s koljena na koljeno. One su usmena tradicija odnosno podatak iz prošlosti bez dokaza, usmeno-književni žanr koji se temelji na vjerovanju u istinitost onoga o čemu se priča. Marko Dragić ih klasificira na: povijesne predaje, etiološke predaje, eshatološke predaje, mitske (mitološke) predaje, demonske (demonološke) predaje te pričanja iz života. Također, objašnjava da eshatološke predaje pripovijedaju o potresnom

⁹ O tome više: Marko Dragić, *Zbilja o knezovima Nakićima i Vučkovićima u "Razgovoru ugodnom" i tradiciji* Školski vjesnik, časopis za pedagoška i školska pitanja 52. (3-4) Split 2003, str. 283-295.

¹⁰ Dragić, Marko, *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, Croatica et Slavica Iadertina 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016., str. 176.

¹¹ Kazao mi je 2016. godine Marko Omrčen Čeko rođen 1946. godine u Otoku.

pojavljivanju ubijene tek rođene vanbračne djece, umrle nekrštene djece i ubijenih odraslih osoba. Ubijena i umrla nekrštena djeca pojavljivala su se noću, kriveći se u bijelim haljinicama sa svijećom u ruci. Također govore i o pokojnicima koji su se ustajali iz groba jer nisu ispovjedili sve grijeh. Te bi se osobe prikazivale samo svojim ukućanima i čim bi kazale neispovjedeni grijeh, zauvijek bi nestajale.¹²

3.1. Tintilinići (nekrštena djeca)

U Otoku kraj Sinja se smatralo da se djeca moraju krstiti čim se rode da postanu djeca Božja. Ukoliko bi se dogodilo da se dijete nije krstilo odmah, a umrlo je ubrzo nakon poroda, što je bio čest slučaj u prošlosti, po eshatološkoj predaji su se događale sljedeće situacije:

Kad bi se išlo u drva, išlo bi se s magaradi. Išlo bi njizi po desetak. Išlo bi se oko tri sata ujutro, po ponoći. Odalo se po sedan, osan kilometara. To su većinom išli muškarci. A kad bi išle žene, nailazile bi kraj puta da u buščiću svitli svića. Čuo bi se plač dice. Kazivalo se da su to nemirne duše dice koja nisu krštena, a umrla su. To je predstavljalo neku opasnost i upozorenje da se tudan ne ide. Žene bi se od stra prikrstile, i rekle:

*Nevine duše vi ste tute stale,
a naše molitve vas vode do raja.*

*I svića bi se ugasila kad bi one izmolile.*¹³

Dakle, vjerovalo se da samo molitva može spasiti nemirne duše.

4. Badnjak

Badnjak je dan uoči Božića. Za taj dan specifični su mnogi običaji koji se mogu podijeliti na *Badnje jutro*, *Badnji dan* i *Badnju noć*. O svemu karakterističnom za Badnjak, vrlo detaljno piše Marko Dragić u više članaka. „Badnje jutro i dan karakteriziraju: djeca – jutarnji čestitari (kvočke, položaj, badnjičari); obredi, običaji i divinacije vezane uz drvo badnjak; post

¹² Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str 426, 427.

¹³ Kazao mi je 2016. godine Marko Omrčen Čeko rođen 1946. godine u Otoku.

i priprava hrane za Božić¹⁴; pravljenje božićne svijeće; gobinjanje (kićenje) zelenilom¹⁵, najčešće bršljanovim, maslinovim i lovorovim grančicama: domova, štala, dvorova, njiva, voćnjaka, maslinika, vrtova, pčelinjaka, badnjaka, groblja; koledanje i veseljanje; blagoslov ovaca; glorijski; škropljenje blagoslovljenom vodom: ukućana, domova, štala, stoke, dvorova, njiva, voćnjaka, maslinika, vrtova, pčelinjaka, badnjaka; divinacije.“¹⁶

Dragić navodi kako je Badnje jutro velik dan za djecu, jer su oni tog jutra prvi čestitari i navjestitelji Isusovog rođenja. Ustajali bi se rano kao *kvočke* jer bi samo najbrži dobivali najbolje darove (jabuke, kocke šećera, jaje..) kada bi pozdravljali susjede uz čestitke, pozdrave i pjesmu. Na Badnje jutro uglavnom samo muška djeca idu u *položaje*¹⁷ – prvi posjet po kućama. Na Badnjak se *posti*, ali se priprema obilje hrane za Božić. Božićna se peciva i kruhovi ukrašavaju uglavnom motivom križa. Također, *prave se tri svijeće* i ukrašavaju u čast Svetog Trojstva. „Svijeća bi se palila kroz sve božićne dane za vrijeme ručka i večere. Nakon paljenja svijeće starješina je molio za žive, mrtve, za rodnu godinu, plodnu kišu itd. Po završetku objeda domaćin bi s velikom pomnjom gasio svijeće tako što bi komadić kruha umočio u vino i to bi držao iznad svijeće da kaplje vino na plamen svijeće.“¹⁸

U kuće se unosila *slama* jer simbolizira Kristovo rođenje na slami te bi se molilo i *blagoslivljalo kuću* da se zaštititi od svega lošeg. Veselim se pjesmama izražava veselje zbog Božića. „Premda su obredi, običaji i ophodi vezani uz *badnjake* iznimno raznovrsni, karakter im je istovjetan, a označava ga radost i veselje zbog dolaska Spasitelja i Otkupitelja svijeta.“¹⁹ U većini hrvatskih gradova običaj je da *badnjičari* donesu *drvo badnjak* (različite vrste u različitim gradovima). Na razne načine bi ih se dočekivalo, pozdravljalo te darivalo. “U hrvatskoj su tradicijskoj kulturi dvije vrste badnjaka. Prvu vrstu predstavljaju lisnate grane cera ili ljeskove grane do dva metra duljine sa što više resa. Ti badnjaci stavljeni su nad vrata, pod strehu ili na krov kuće i imaju estetski karakter. Drugu vrstu čine tri komada drveta, od kojih je najdulje dužine metar do dva i debljine trideset do pedeset centimetara, koji su se nekoć ritualno

¹⁴ Usp. Dragić, Marko, *Priprava hrane za Božić i post na Badnji dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, Motrišta 75.-76. Mostar, 2014. 31.-49.

¹⁵ O tome više: Dragić, Marko *Badnje gobinjanje i kićenje u kulturnoj baštini Hrvata*, Bosna franciscana, XXI, 39, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2013., str. 63-75.

¹⁶ Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 399

¹⁷ Dragić, Marko, Marko Dragić, Srećonosni gost u hrvatskoj kulturnoj baštini i europskom kontekstu Ethnologica Dalmatica 26 (1). Etnografski muzej Split, 2019. 97-121.

¹⁸ Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 45 (4), Split, 2010., str. 471

¹⁹ Dragić, Marko, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, str. 88, 89

uvečer unosili u domove i palili na ognjištima. Obred unošenja pratili su: tradicionalni katolički pozdrav; čestitanja; posipanja žitom (pokatkad i slamom); polijevanje vinom; molitve, posebice, preporuke. U nekim krajevima održavali su se ophodi vezani uz badnjake.²⁰ Od davnina je poznat običaj *paljenja badnjaka*. Ti su običaji i karakteristike vezani za *Badnju noć*. „Ognjište i na njemu vatra badnjaka, svjetlo voštanica na prozorima, slama razasuta po podu, svjetlo baklji po putovima i ulicama koje su nosili vjernici idući za Polnoćku, božićni uresi, sloga, posjeti susjeda, čestitanje, Badnju noć činili su najčarobnijom u godini.“²¹

U nas je običaj na Badnju večer napraviti tri drveta od rasta. Na jednome bude križ. Kad se napravi cili dan stoju uz prag vrata. Kad se smrkne onda muške osobe nose križ. Najčešće ćaća i dva sina i govore: „Valjen Isus i na dobro vam došla Badnja večer i Sveto porođenje.“ A oni iz kuće viču: „I s vama zajno!“ Najstarija osoba od ženskih najprije izmoli virovanje i onda škropi oko kuće od vištica, od nevrimenta, od gromova, od lomova. Kad je se to sve obavilo – unili badnjaci i blagoslovila kuća vanka onda se uđe u kuću, izmoli očenaš i svi skupa večerajemo ribu pošto je post i nazdravimo vinom. A prija je u nas bila slama po kući razbacana. Mi dica bi skakali, igrali se. Slama bi se stavila na Banju večer, a mela na Sv. Stipana. Tek ona bi silo dolazilo u kuću i sastadala bi se omladina, a stara čeljad su razgovarala.²²

5. Veliki tjedan

Velikom tjednu prethodi Korizma koja počinje na Čistu srijedu odnosno Pepelnicu:

Korizma počimlje na Čistu sridu. U stara doba – nedilju, ponediljak i utorak tri dana bi se pekli uštipci na ognjištu na velikoj tavi. Privrćali bi se vretenon. Kad osviće Čista srida, postilo se svih četrdeset dana. Utorak prije Čiste sride vario bi se kiseli kupus i pura i načela bi se plećka. A šta ostane, stavi se u kesu, obisi se i ne smi se u nju krećat do Uskrsa ujutro.²³

Veliki tjedan u crkvenoj godini obuhvaća dane od Cvjetnice do Uskrsa - posljednji korizmeni tjedan. Slavi se spomen na posljednje dane Kristova života, njegovu muku i smrt. U središtu je čitanje muke: Cvjetnica po Mateju, utorak po Marku, srijeda po Luki te petak po

²⁰Isto, str. 67.

²¹Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6. Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2011., str. 261.

²²Kazao mi je 2016. godine Marko Omrčen Čeko rođen 1946. godine u Otoku.

²³Isto.

Ivanu. Tijekom Velikog tjedna prakticiraju se posebni običaji i pučke pobožnosti. Glavni dani su:

Cvjetnica (Kristov ulazak u Jeruzalem) - Za Cvjetnicu se bere cvijeće, najviše ljubičice, i stavlja u lavor da se ujutro cijela obitelj može umiti da budu svi zdravi i lijepi. Nose se uglavnom maslinove i lovorove grančice na blagoslov u Crkvu. Nakon mise grančice se nose kući i stavljaju u sobe, polja i slično, a nerijetko i na grobove pokojnih.

Veliki četvrtak (sjećanje na Kristovu posljednju večeru – euharistija) – Na ovaj dan se tradicionalno za ručak kuha *zelje*: Po predaji je Gospa čekala Isusa s večerom. Pripremila je zelje, ali „Isusa nije bilo jer su ga uhvatile i otjerale Džudije“. Radi toga se tradicionalno na taj dan priprema zelje²⁴ i jede se *beskvasni kruh* te se zbog toga u narodu zove i *Zeljavi četvrtak*. Katolička crkva ulazi u Sveto trodnevlje i sprema se na slavljenje Uskrsa. Isus je ustanovio svetu misu te svoju prisutnost ostavio u kruhu i vinu. „Na taj dan nadbiskupi, biskupi i svećenici u mnogim crkvama neposredno podsjećaju na Isusovo pranje nogu apostolima tako što i sami peru noge dvanaestorici muškaraca, tzv. apostola.“²⁵ U Sinju odnosno na Vučipolju kraj Sinja se moli:

*Dušice grišna,
budi uvijek kripna
kad budemo putovati dugin putin,
tisnin klancin
pitat će te duh nečisti:
„Jesil naša il Božja?“
„Nisan vaša neg Božja.
Bogu san se obećala
na Veliki četvrtak,
sto križića, sto jezića, sto znamenata,*

²⁴ Dragić, Marko, *Metkovska pasionska baština*, Hrvatski neretvanski zbornik 6/2014, Društvo Neretvana i prijatelja Neretvana u Zagrebu, Zagreb, 2014., str. 230.

²⁵ Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 167.

sto se puta prikrstit. ²⁶

Veliki petak (Kristova muka) – Na Veliki petak ne održava se euharistijsko slavlje, dan je žalovanja i nitko ne pjeva. „Oltari su bez križa, cvijeća, oltarnika i svijećnjaka, što simbolizira Isusovu muku i smrt.“²⁷ država se posljednji *Križni put*. Na Vučipolju se moli:

*Danas petak rečeni,
oj Isuse mučeni,
tvoja muka svršena,
moja duša spašena.* ²⁸

Velika subota (počinak u grobu) – Tradicija je kuhanje i bojanje jaja. Postoje razne tehnike, a u Sinju je najčešća tehnika bojanja jaja u ljuskama kapule. Na jaja se stavljaju listići raznih oblika i umotaju se u ženske najlonke da se listići ne pomaknu. Zatim se stave u vodu u kojoj je prokuhana kapula da poprime crvenu boju, a mjesta di su bili listići ostanu puno svjetlija, gotovo bijela. Ovakav način je puno kreativniji i zdraviji od bojanja jaja s umjetnim bojama, cilj je da se jaje pojede nakon *kotrljanja* ili *tuckanja*, a ne baci. Što se tiče crkvenih običaja, Dragić navodi: „U kasnim večernjim satima u crkvama počinje vazmeno bdijenje, majka cijele kršćanske liturgije koja završava svečanom euharistijom koja označava Kristovu pobjedu nad smrću i u kojoj se odražava snaga Božje ljubavi koja od mrtvog čini živa. Bdijenje počinje lucenarijem ili službom svjetla. Blagoslivlja se vatra izvan crkve. Na blagoslovljenoj vatri ispred crkve pali se uskrsna svijeća koja simbolizira Isusa Krista uskrsloga - svjetlo. Uskrsna svijeća blagoslivlja se na Veliku subotu.“²⁹ Također, kod nas u Cetinskoj krajini se u Crkvu nosi *sirnica, jaja i sol* na blagoslov. Sve blagoslovljeno se jede za doručak na Uskrs. Moli se:

Daj mi Gospe lipi dar,

²⁶ Anđa Bandić (djev. Prološćić) rođena 1949. godine na Vučipolju kazala mi je 2016. godine. Sve molitve koje zna naučila od svoje pokojne majke dok je bila dijete.

²⁷ Dragić, Marko, *Metkovska pasionska baština*, Hrvatski neretvanski zbornik 6/2014, Društvo Neretvana i prijatelja Neretvana u Zagrebu, Zagreb, 2014., str. 238.

²⁸ Kazala mi je spomenuta Anđa Bandić.

²⁹ Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 173.

*ja ću tebi lipi glas.
Da je uskrsnu Sinak tvoj,
na jutrošnji danak moj.
Gospe mi ga daj,
na umrli dan.³⁰*

Moli se i molitva Gospi:

*O prislavna Božja mati,
dostojna si milost dati.
Da ja ljubim Sina tvoga,
a mog Boga predobroga.
Zatim tebi koja jesi,
za njim priđem na nebesa.
On je vrio od milosti,
ti si ruta od slatkosti.
Njemu fala njemu dika,
tebi slava prevelika.
Amen.³¹*

te molitva prije spavanja:

*Oj misusovo križu Isusovu.
Križon se križan, pod križ ligan.
Daj mi Gospe tvrdi sanak,
dok osvane bili danak.*

³⁰ Kazala mi je spomenuta Anđa Bandić.

³¹ Isto.

*A ja legoh ka u grobu,
ako ostanen hvala Bogu.
Ako ne ostanen, primi Bože
dušu moju u nebesku slavu svoju.*

*Oj Isuse Bože moj,
ja te zoven u pomoć,
da me čuvaš ovu noć.*

*Kad mi tilo počine,
da mi duša ne pogine.
Kad mi tilo zemlji pođe,
da mi duša u raj pođe.*

*O anđele lipi moj,
uz postelju moju stoj.*

*Prijatelju premili,
ovu noć me čuvaj ti.*

*Sveti Vide vidi mene,
draga Gospe krili mene.*

*Svi anđeli oko mene,
i blizu i daleko,*

*na vri gore Kalvarije,
tu je Isus i Marija.*

*Tu ćeš sina poroditi,
kako će mu ime biti.*

Isusova ruka svrh svega puka.

Evo jesu dugi rajski puti,

svi biseron obasuti.

Oj Isuse budi hvaljen u sve vjeke vjeka.

*Amen.*³²

6. Svadbeni običaji

6.1. Prosidba cure

O tome kako se prosila cura u Otoku kraj Sinja, ispričala mi je moja baka Marica Omrčen Čeko (djev. Sušić) rođena 1951. godine u Otoku Dalmatinskom u mjestu Ovrlja. Kad bi momak došao prositi curu, došlo bi njih pet. Zadnji koji ulazi *taj se diže za curon*. Od tih pet, prvi koji je ušao pitao bi vode. Ako se momak curi ne sviđi, ona se ne digne dat vode momku koji je pitao. Onda se diže ili njezina majka ili sestra (ako ima) *napojit momke vodon*. Ako se momak sviđio curi, ona uzima lonac i izlazi vani na *starinske vučije* da ode po vodu. Momak se digne za curom i ostaju vanka. Drugi momak dođe po lonac s vodom i nosi u kuću ostalim momcima. Cura ostane s momkon i oni razgovaraju, dogovaraju se i *tako par puta momak dođe*. To se zove *ašikovanje*. Momak se udvara curi ne bi li ona *pošla za njega*. Ona njemu kaže da dođe i on dođe kad mu kaže. *Silo* se vodilo srijedom, subotom i nedjeljom. Kroz tih par puta kad su se cura i momak vidjeli, ako joj se nije sviđio, ona mu odgovara: „*Za nas više nije sastanak*.“ Ona bi se njemu zahvalila na svemu tome što je dolazio. On bi je ispitivao: „*Zašto se ja vama ne sviđam?*“ i cura njemu na to odgovara: „*Tebi hvala na svemu*.“ I onda daju ruku, pozdrave se i on se više nikada toj curi ne vraća. A kad izađu ti momci *ća*, kad zatvaraju vrata pjevaju:

Zbogom mala i lake ti noći,

kad poručiš opet ću ti doći.

Stihovi svjedoče tome da se poštivala odluka djevojke koja nije bila zainteresirana za udaju jer joj se momak nije sviđio iz nekog razloga.

³² Isto.

Cure bi poznavale sve momke po glasu, po pjevanju odakle dolaze – iz Otoka, iz Rude, iz Strane... To pjevanje se zvalo *talac*. Pjevale su se svakakve pjesme, ponekad i bezobrazne. Ako bi se curi momak svidio, oni se *sastadaju* kod *blaga*. Čuvalo se *blago* - krave, ovce i ono što bi imali. Cure bi čuvale, a momci bi dolazili - provodili bi dane skupa. Kad bi momci dolazili u kuću, *mater bi odredila samo petnest – dvaest minuta možeš š njime stat vanka* i onda bi izašla i rekla: „*Jesi li ti zapantila ćeri šta san ja rekla?*“ Kćer kaže: „*Mama jesan.*“ I onda kaže momku: „*Amo ća, rekla je mater.*“ Onda bi ušli u kuću i sjedili svi skupa. Kada bi se cura *odredila* udavat, kada bi imala momka, onda bi bile *zaruke*. Ako se udaje za Božić ili Novu Godinu, zaručila bi se na Sv. Luku u Otoku (18. listopada). *U nas je bio dernek za Sv. Luku*. Momak i cura bi šetali, *š njome* bi bila njena prijateljica. Nosile su *traveže* i u *traveže* bi momak *sipa jabuke i grotulje*. Tako se zaručivalo. Nakon toga bi momak išao *kući curinoj*. Dočekala bi ih curina obitelj, *častu se*. Jelo bi se što se imalo – *kupus kiseli i bravetine najčešće*. Bilo je cura koje se nisu htjele udavati za Božić, nego iza Uskrsa. U tom slučaju bi na *Materice* došao momak, njegov brat i kum. To se zvalo *veliko silo*. Stajali bi cijelu noć kod cure i ujutro kad bi *svanilo* cura bi ih darivala *šugomanon, suknenin bičvama i grotuljama*. *Udaja* bi bila oko Uskrsa. Uvijek se znalo kada će biti *udaja*. Za vrijeme božićnih *derneka* bila su *kola* vani i cure bi s momcima šetale. *Koja cura uzme zaruku od momka, koja ga voli, nosit će zaruku. Koja ga ne voli, veru drži u kući.*

Poskočica je pjesma koja se pjeva uz kolo i poskakivanje. „Poskočice karakterizira ritmičnost. Uz njih su se bez glazbene pratnje kola igrala. Pokatkad su te pjesme svirane na glazbalima: fruli (ćurliku), svirali (dvojnicama) diplama, usnoj harmonici, šargiji i od šezdesetih godina 20. st. harmonici. Uz tu glazbu igrali su djevojke i mladići. Mlade su djevojke uz poskočice *nasamo* učile igrati kolo. Poskočice su svojom strukturom najbliže brojalicama. Uz kola su djevojke i mladići pjevali ljubavne pjesme. Tako su se rađale mnoge ljubavi. U nekim od tih pjesama nalaze se i elementi šaljivih pjesama.“³³

Kad bi momak pitao u kolu gdje su *prsten i vera*, cura bi na to njemu odgovorila:

Moj prstene u kutiji leži

i tebe sam dobila po vezi.

³³ Marko Dragić, *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja*, Godišnjak Titius, 1. Split 2008., str. 173.

To bi značilo da ga ona nije voljela, nego ga je zbog majke *uzela*. Ako bi se na takav način cura *udavala, pripivavale su se* svakakve pjesme protiv cure. Dolazilo bi i do tuče. Primjer takve pjesme:

*U Šušića kuće ka kućerci,
doli svinjci gori kokošinjci.*

*Da smo znali da su vaka vrata,
ponili bi nešto od alata.*

*Imamo i mi nešto od alata,
dođi jengo probit ćemo vrata.*

Isto tako ako momak nije išao u vojsku, to je za curu bilo *ajme - ne bi s njim prošla nigdi nit se sastala*. Par cura bi pjevalo *zajno*:

*Moj dragane ne volim te ni ja
kad te nije uzela armija.*

One cure koje bi imale više momaka, *sklanjale bi pisme*. Kad bi se šetalo vanka *na vodu* pjevale bi sve o momcima, *da o čeme*:

*Iman momka al mi ne valjde,
dala bi ga ko mi dinar dade.*

*Imala san momaka desetak,
najmrži mi doša je u petak.³⁴*

³⁴ Zapisala sam 2016. godine. Kazala mi je Marica Omrčen Čeko (djev. Sušić) rođena 1951. godine u Otoku Dalmatinskom u mjestu Ovrnja.

6.2. Svadba

Običaj je bio držati lijevu ruku na Bibliji i pitao bi svećenik: *"Jesi li ležala s njime?"* Ako si se cura umakla, odnosno ako bi *otišla za momka bez dopuštenja roditelja*, ne bi se *udavala* u svojoj crkvi nego u drugoj i *Gospa bi se pokrila lancunon*. Baka Marica se također *umakla* te za svog odabranika, mog djeda, kaže:

*Ja san stvarno volila svoga Marka. I kad smo mi na Roknjači šetale kod Stare zadruga
ja bi povelu pismu. Pivala san:*

*Imam momka ime mu je Marko,
volim njega nego tebe majko.*

*Ja se neću udavat majko,
dok se Čeko ne oženi Marko.*

*Ljubav traje, kako čija koja,
dvi godine već njegova i moja.*

Pjevale su se te pjesme i ka ono šta se zvala *barabija* – kad bi se *pivalo, gangalo*. Nas *četiri, pet ko jedan glas*:

*Rero moja rerala te ne bi,
da se nisam rodila u tebi.*

*Govore mi da sam nedenkana,
ovakvu me je odgojila nana.*

Nisan ti se dragane prodala,

ako san se poljubit dala.

*Sveti Luka i krunica tvoja,
kud se kreće mlada lola moja.*

O svojoj udaji baka kaže:

*I ja san se '71. udavala. Po mene se došlo konjin, na karu. I roba u škrinjama se vozila.
Konjanik i diver po robu došli.*

Kad bi se *udavalo*, stare žene ne bi *ligale* noć prije. Cijelo selo bi radilo za curu, spremala se *dota*. Netko bi *pleo bičve*, *pravio krožete*, *šio traveže i šotane*, *suknene torbe*. Ta bi se *suknena torba* dala *svekrvi* – kad *svekrva ide* u dućan nosi tu torbu što joj je *nevista* dala.
Pivalo se šta god da se radilo:

*Gospe moja od sedan žalosti,
čuvaj mene u mojoj mladosti.*

*Ja malena, malena se rodi,
malene su curice u modi.*

*Selo moje selo na vidiku,
u tebi san upoznala diku.*

*Iman momka pokraj svoje kuće,
vije mi se ko vrbovo pruće.*

*Udat ću se i ja ove zime,
sa draganom što se volim šnjime.*

Nisan lipa niti su mi lole,

budale se za lipotu vole.

Pivaj grlo, ne daj tuzi jada,

imat ćeš se najadati kada.

U *zeman*e, kad se *mlada* udavala, morala se dignuti rano - *ne smi se da se još vidi, mora još bit noć*. Išla bi na *vodu* i ostavljala bi na izvoru *kićenicu jabuku* (jabuka sa sitnim dinarima). Ujutro kad bi se digla djeca, *momčići* bi išli na izvor tražiti *kićenicu* što je *mlada* ostavila. Kad se *mlada* vrati, mora *cilo selo obilaziti i nositi rakiju*. S njom idu *zava i jetrva* i nose *strunjavicu torbu* i u njoj *smokve, rogači i narizani suvi kolači*. To bi se *davalo s rakijom*.

Nije se smatralo pristojnim da se *momak i cura ljube ispred svih* pa su se morali sakrivati: *Nako di se treviš š njime jedva se čekaš poljubiti. Al niko vas ne smi viditi. Na stini. Taki je bio običaj:*

Misečina izdrečila oči,

ja sa dragim sidila na ploči.

Kad bi *momak ostavio curu, pivale su cure:*

Kuni majko al si ga rodila,

ja ne mogu jer sam ga volila.

Čula jesam dragi da te žene,

šta će biti od sirote mene.

Šalilo se i na *svekrvin račun*, kao što se i dan danas radi:

Svekrvice majko nerođena

i ti si mi od Boga suđena.

Svekar suje, a svekrva reži,

*dođi vraže obadvoj ih sveži.*³⁵

6.3. Svadbeno slavlje

Svadbeno slavlje je počinjalo u četvrtak kad *dolazi roba od neviste*. Po *robu* ide *svekar*, *stric* i *diver*. Kad dođu kod *mlade* njeni roditelji dočekuju na vratima i pitaju ih po što su došli. Oni odgovaraju da dolaze po *ruvo* od svoje buduće *neviste*. Majka pjeva:

Dragi moji dobro nam došli.

Da li ste vi punim džepom pošli?

Ova dota, ovo je blago,

da se dobro plati bilo bi nam drago.

Svekar odgovara:

Prijo moja mi smo sada s puta,

napoji nas, suha su nam usta.

Onda ćemo pare prebrojiti,

i zajno rujno vino piti.

³⁵ Zapisala sam 2016. godine. Kazala mi je Marica Omrčen Čeko (djev. Sušić) rođena 1951. godine u Otoku Dalmatinskom u mjestu Ovrlja.

Na povratku, u pratnji *robe* dolazi bliža obitelj od *neviste* te sprema *robu* i *postelju* za *mladence*. Petak je dan okupljanja kod *mladoženje*. *Svatovi* taj dan i počinju, a otac i majka tijekom večeri određuju *tko će biti tko u svatovima*.

Zdravica je kraći govor ili skup nekoliko riječi uz čašu koja se ispija za zdravlje, čast ili uspjeh. “Zdravica je po svom postanku veoma stara. Govori se najčešće u svadbama. Zdravice se izgovaraju veselim i svečanim ritmom. Po formi su zdravice češće minijaturne (četiri-pet stihova). Međutim, neke zdravice imaju razrađenu fabulu. One se upućuju domaćinu (gazdi), slavljenuku ili nazočnima. Zdravicama se izriče želja za zdravljem, blagoslovom, srećom, blagostanjem itd.”³⁶

Hvaljen Isus rodbino i prijatelji moji.

sina ženim, nevisti se veselim.

Zato sada red na svadbi odrediti želim:

Moj divere mili brate,

određujem tebe da mi vodiš svate.

Stari svat ćeš ti sutra biti,

po nevjestu svate ti ćeš mi voditi.

A ti, ujče sina moga,

nosiš barjak roda svoga.

Okiti ga zastavom u tri boje.

Šugoman, bičve i torba neka kraj nje stoje.

Seko moja neću te zaboraviti,

debela jenga ti ćeš sutra biti.

Pa ćeš moju snaju od majke isprositi.

³⁶ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 511, 512.

*Ti ćeš sine prvi diver biti,
na vratima mladu ćeš kupiti.
A sad svima ja od srca želim,
da se sutra s vama proveselim
jer ja ženim svoga sina.*

Subota je dan okupljanja na ručku kod *mladoženje* i u dogovoreno vrijeme odlazi se po *nevistu*. *Svatovi* se poredaju u kolonu gdje na početku stoji starija žena koja ih *škropi svetom vodon iz čaše sa grančicom ružmarina - svatovi se prikrste*. *Svatove* predvodi *stari svat* s tim da on ide na začelju kolone. Nosi *domejanu* u kojoj je vino i *bukaru* te nudi *svatove*. Kad dođu po *mladu*, *stari svat* i *prvi diver* na vratima traže *nevistu*. Običaj je da ponude novac za otkupiti *mladu*, a obično prije nje izađu barem dvije cure, najčešće kuma i sestra ako je *mlada* ima pa tek onda *mlada*:

*Plaćaj kume, ti ne žali novca,
tu je naše i janje i ovca.*

*Tebe curo ne uda lipota,
nego majka i velika dota.*

Prije nego *mlada* izađe, izlaze mlađe ili starije cure *po mogućnosti namačkarane*. Kada izađe *nevista*, a to je *nakon isplate određene dogovorene sume*, *nevista* ljubi *svekra*, *divera* i *bliže svatove*. *Mlada* je bila obučena u *čermu*, *primetaču*, *krunu* i imala je malu *maramicu* na glavi da se zna da je *mlada*. *Maramica* je bila lijepa, okolo vezena, bijele boje. Prije nego pođu na vjenčanje, *debela jenga* uvodi *mladu* u kuću k njenoj majci te u njeno ime moli majku da joj oprostí sve pogreške i *uputi je blagoslovon u novi život*:

*Draga prijó sad ću malo stati,
ti mi nešto još moraš dati:*

Pijet, kašku i časicu

da moremo nahraniti našu nevisticu.

Majka sprema *pijet, kašku i čašu* za svoju *ćerku* i daje joj blagoslov. Otac je prati do *kola* u kojima će se voziti. Nakon obreda vjenčanja, *mladenci* dolaze *mladoženjinoj kući* gdje *mlada* odlazi do vrata. Na vratima je čeka *svekrva*, ona *klekne na mutap na pragu te križajući strane kuće svaku poljubi, a onda i svekrvu*:

Nevista ti mi dobro došla,

s tobom srića priko praga prošla.

Mlada izlazi sa *svekrvon* vani među *svatove*, a *svekrva* piva:

Vidi snajo kako majka skače,

de pokaži možeš li ti jače.

De poskoči, tako mora biti,

jesi li šepava mi ćemo viditi.

Nevista zajno sa *svekron* pleše *kolo*. Govorilo se: *Hvala Bogu mlada dobro skače, čvrstih je nogu. Čudno je bilo šta nevista ne smi pivat - to je prije bila sramota da nevista piva jer se smatralo da to donosi nesriću.*

U *kolo* se svi *svatovi* skupe pa se pjeva i igra *poskočica*. U međuvremenu, *mlada* uzima *kićenicu jabuku* te je *pribaciva priko kuće*. Uz hranu, piće i veselje oko ponoći se *krade mladoj cipela*. Kum je mora braniti, a ako je izgubi mora je platiti onome tko ju je uzeo. Iza toga *mladenci* odlaze na spavanje u pratnji *starog svata i debele jenge*. U nedjelju ujutro, kad se *mlada* digne, ako ima *svekra i svekrvu*, mora ih nazvati i pitati kako su i kako su spavali. Nakon vjenčanja ih naziva *majko i ćaće*. *Divera* naziva *dragiću*, a *zavu seko*. Mora prva ustati, uzet

kajin s vodon i šugomane i sapun te dočikati svatove s tim da oni ostavljaju novac za umivanje. Svatovi bi se mrčili s nečim tako da se moraju umiti. Nakon doručka, mlada u pratnji svekrve nosi rakiju po susjedstvu te časti buduće susjede. Na ručku su ponovno isti ljudi te se opet veseli kao i dan prije. Navečer svekrva pozdravlja goste pjesmom:

*Hvala svima što ste sa mnom bili,
što ste moga sina oženili.*

*Ja virujen u dragoga Boga,
dogodine krstit ću ja unuka svoga.*

*Pa van sada kažen da ponovo želin
da se i toj srići s vama veselin.*

A što se pirovanja tiče, cili svatovi bi pivali. Rerale bi žene ili muškarci skupa. Njizi par u grupi, a i kolo bi se plesalo dok one pivaju:

*Pisma moja brdon odjekuje,
srce želi da je dragi čuje.*

*Oj keceljo ti šareni vraže,
šta li momci ispod tebe traže.*

*Evo moga priko polja dase,
košulju mu iskidalo prase.*

*Svekrvice ja ti želim zgodu,
dubok bunar i studenu vodu.*

*Meni moja poručuje sisa,
dođi dragi sa otoka Visa.*

*Oj Evropo voda te odnila,
krivi zakon ti si nan donila.*

*Pa se mlada bez dote udaje,
zgazila si naše lipe običaje.*

*Selo moje na kamenu stoji,
tu se junak do junaka goji.*

*Mala moja sime od smokava,
sijat ću te di mi raste trava.*

*Mala moja materin krtočić,
pusti moga garonju u dočić.*

*Ja na silo, mala brije dida
sa žileton od staroga mida.*

Mala moja materina smiše,

*bit ćeš moja i ničija više.*³⁷

Običaj je da *mlada* petnaest dana iza pira ne ide kod majke. Tjedan dana iza *pira* obitelj od *mlade* prvi put dolazi u posjet. To se zove *kolač* ili *izvod*. *Mlada* sprema ručak da počasti svoju i muževu obitelj.³⁸

7. Rera

Rera je skupno pjevanje u okviru priproste lokalne melodike. Za Sinj je specifična rera jer je izvorna pjesma Cetinskoga kraja., ali s njom možemo povezati i gangu (momačko skupno pjevanje narodnih pjesama u kojem jedan pjevač pjeva melodiju, a ostali ga prate držanim tonom) i ojkalice (pjesme ispjevane otkanjem). To je dvoglasno grleno pjevanje. Izvodi se punim glasom – jedan pjevač vodi pjesmu, dok ga drugi prate ili *reraju*. Tematika rera je bila raznolika, od religioznih, svjetovnih, ali najčešće podrugljiva.

Pjevalo se i *samački* pjesme, ali Sinjani su najviše *rerali*: *jedan zakonta, a drugi reraju*. Šta god se radilo, uz to se i pjevalo. *Tako je to prije bilo*. Počeli bi s jednom i onda bi se samo nizali stihovi. *To je bio istreniran glas, jak*:

*Ja svekrvi krevet nabavila,
sve od stakla ne bi li je smakla.*

*Svekrvice budi mi ka ćeri,
ja ću tebi ka svojoj materi.*

*Udat ću se ja u selo svoje,
nek pucaju drugarice moje.*

³⁷ Kazala mi je 2016. godine Jadranka Jukić (djev. Babić) rođena 1965. godine u Sinju.

³⁸ Usp. Marko Dragić, Starinski svadbeni običaji u stolačkom kraju, Stolačko proljeće, 15, Matica hrvatska Stolac 2017., 219-243.

*Oči moje ko u male bebe,
čuvaj dragi prevarit će tebe.*

*Ja malena neću veća resti,
nije veći ko će me uzesti.*

*Ti bi vojsku služio od šale,
da ti nije ostavite male.*

*Dođi dragi dovečer na silo,
s tobom mi je pričati milo.*

*Mala tvoja na Zelovu živi,
lule pravi i kamiše krivi.*

*Moj je dragi otiša daleko,
reka mi je pisat ću ti seko.*

*Sad se nose traveže šarene,
u modi su curice malene.*

Nit san lipa nit san loli draga,

samo šta san smišna i šta san na vraga.

*Doša dragi ljubav da poveća,
srce moje ništa ne osjeća.*

*Raspala san cipele na peti,
gledajući ko će me uzeti.*

*Drag mi otac, draga mi i nana,
nema draže od moga dragana.*

*Namigni mi dragi preko vatre,
samo pazi da ne vidi mater.*

*Lipo li je siditi u ladu,
i gledat što budale radu.*

*Doša dragi za ljubav me pita,
ja mu dala novine da čita.*

*Selo moje, selo iz podstrane,
tu ću se udat moja mila nane.*

U curice štiklice na nogon,

ne smi kravi ubost će je rogon.

*Sveti Ante platit ću ti misu,
sve barabe kaži meni disu.*

*Oj curice materina jesi,
u rašetu vode mi donesi.*

*Ja Bitelka, Bitelka mi nana,
Zasjočka mi rodila dragana.*

*Više mi je poljubaca dala,
nego majci dok je bila mala.³⁹*

Baraba

*Baraba sam to su moje stvari,
baraba je bio i moj stari.*

*Barabiro trideset tri ljeta,
nije imo žene ni djeteta.*

*A kada se dočepao žene,
za po sata napravio mene.*

³⁹ Kazala mi je 2016. godine Šima Jukić (djev. Jukić) rođena 1945. godine na Biteliću.

*Slao me je u visoke škole,
tu naučih što barabe vole.*

*Od kartona pravio sam karte,
a na karte zarađivo pare.*

*A za pare kupovao cigare,
nesta para nesta i cigara.*

*Pijem pipi alkoholno piće,
a uz poker razvijam mišiće.⁴⁰*

Zdravko i Jadra

*Što se ono iza brda čuje,
to naš Zdravko s Jadrom luduju.*

*Oj Zdravko misliš da si strašan,
al s Jadron vrlo si slabašan.*

*Vidi Zdravke i brk mu se smije
kad mu Jadra okom namiguje.*

⁴⁰ Kazivač je Miro Jukić zvani Mijač rođen 1970. godine u Sinju.

*Nema cure do naše Jadranke,
kad slaninom namaže opanke.*⁴¹

Otvori prozor

Otvori prozor curice malena,

umoran san iden sa terena.

Otvor prozor i uspavaj sina,

dok ja dođen da bude tišina.

Otvor prozor milo moje zlato,

gazio sam i vodu i blato.

Otvor prozor makar jedno krilo,

*čini mi se lakše bi mi bilo.*⁴²

Ja na silo

Ja na silo mala krakun tura,

misli ona da ja neman cura.

Ja na silo mala muze prase,

stari arar stavila poda se.

⁴¹ Kazivač je Miro Jukić zvani Mijač rođen 1970. godine u Sinju.

⁴² Isto.

*Ja na silo mala pita love,
a ja neman ni jakete nove.*⁴³

8. Sinjska narodna nošnja

Narodna nošnja je odjeća koja se nosila u prošlosti, a do danas je rijetko sačuvana i nosi se samo u posebnim prigodama. O sinjskoj narodnoj nošnji najviše mi je rekla moja majka, Anđelka Bandić (djev. Omrčen Čeko) rođena 1972. u Otoku te udana u Sinj.

*U nas je običaj da narodnu nošnju oblači rodbina sa muške strane na vjenčanju, odnosno sa mladoženjine strane svatova. Nošnja se još nosi i kad su neke prigode il svečanosti i događaji ka šta su Alka, nošenje slike Čudotvorne Gospe Sinjske, u folkloru, na velike blagdane i slično. Postoji više vrsta naše nošnje. To je nošnja za cure koja se zove curska, nošnja za udane žene koja se zove ženetja i nošnja za muškarce. Meni su najlipše Sinjske nošnje. Bogate su detaljima.*⁴⁴

8.1. Curska nošnja

Curska nošnja sastoji se od devet dijelova: kruna, terluke ili suknene bičve, opanke, čerma, primetača, pregača, kotula ili šotana, oplećak i svilena kurdela.

Kruna se ručno radi od *umitnih cvitova* tako da se omotaju oko obruča za kosu. Na sridu se stave *krupni cvitovi*, a prema krajevima manji. Kosa se najčešće plete u *pletence oko glave*. Najveći dio nošnje je *čerma*. Ona je izrađena od tamno modroga *sukna* ili *čoje*. Ukrašena je na ramenima sa *šarenin resama vune* koje se nalaze i na dnu, na bočnin stranama. Nema *puce* za zakopčat, bez rukava je i dužine do koljena. Oblači se na kraju *ka jaketa*. *Primetača* je prednji dio nošnje koji je najljepši i najuočljiviji. Izrađena je od *merle* i *čipke* koja se dobro *uštirka* da ljepše stoji, da ne pada. Ona pokriva prsa. *Kotula* ili *šotana* je obična bijela suknja visokog struka, puno *nabrana na laštiku da stoji na široko*. Obrubljena je *merlon*. Pregača se veže naprijed na sredinu *kotula*. *Tkana* je od pretežno crvene vune, a može se malo pomiješati i drugih boja da ljepše izgleda. Učvrsti se oko struka sa *pletendon trakom koja izgleda ki uže*.

⁴³ Isto.

⁴⁴ Kazivala mi je 2016. godine Anđelka Bandić (djev. Omrčen Čeko) rođena 1972. u Otoku.

Oplećak je bijela pamučna jakna koja na sebi ima *rupe za uvuč traku*. Dugih je rukava. Na kraju rukava je *ukras od damaska najčešće roze boje*. *Svilena kurdela* je najčešće crvene ili roze boje. Uvlači se u rupe na *oplećku* kao u *korzet* da bi *do izražaja doša curin struk*. *Opanke* su stara *obuća* ručno napravljena od kože. *Malo ko to još izrađuje - stari pomrli, mlade ne zanima*. *Suknene bičve* služe kao detalj na nogama zato šta je nošnja do koljena. *Šporko bile* su boje i imaju pri vrhu provučenu jednu trakicu od vune crvene boje koja se zaveže u *fjok*. Na njih se još obuku *terluke* da sve skupa izgleda još *kićenije*. *Terluke* su niske i *ispletene* su od vune i ukrašene različitim bojama.⁴⁵

8.2. Ženetja nošnja

Postoje dvije vrste ženetje nošnje. Jedna je *svakidašnja*, a druga je *svatovska*. *Svakidašnja* se sastoji od *košulje, šotane, traveže, jakete, šudara, bičava i gumaša*. Prije se nosio i *krožet*, al kasnije samo jakna. Košulja je obična bijela od bijelog platna. Svi ostali dijelovi su bili izrađeni od svakakvih materijala. Ona nije bila *okićena*, nego se nosala svaki dan. *Svatovska nošnja* se sastoji od *košulje, kotula, krožeta, traveže, čerme, oplećka, šudara i kovrljaka*. I *doli opanke i terluke*. Košulja je obična bijela od bijelog platna, *kotula* je od plavog platna, *traveža, krožet i šudar* su svileni, *oplećak* je plavi od *čoje*. *Kovrljak* je krug sa *cvitovin* što se stavlja na glavu ispod *šudara*. *Vire* samo cvijetovi. Na njega su išle i *ukrasne špijodice*. *Ječerma* je od *sukna*. *Bičve* su *suknene* i *opanci* kožni. Ukrasi stoje na *krožetu*. To su se zvale *puce*. *Puce* su bile srebrene, u dva niza.⁴⁶

8.3. Nošnja za muškarce

Ona se sastoji od *košulje, gaća, prsluka, kumparena, crvenog pasa, čerme, kape, opanaka, bičava i kaputa*. Kao dodak se stavlja *kubura* i *staro oružje*. *Gaće* su debele od *sukna*, *prsluk* se zakopčava s *pucon*, *čerma* se ne zakopčava. *Kumparen* stoji preko ramena. On je *najkićeniji* dio. Ukrašen je vunom u bojama. Na glavi je *crvena kapa* s crnin resama koje vise

⁴⁵ Kazivala mi je 2016. godine Anđelka Bandić (djev. Omrčen Čeko) rođena 1972. u Otoku.

⁴⁶ *Isto*.

na jednom mjestu. Na nogama isto ima *opanke* i *terluke*. I na kraju se oblači veliki *kaput*. U pas se *uturi kubura*.⁴⁷

Rječnik

a

arar – vreća

armija - vojska

ašikovanje – udvaranje

b

barabija – vrsta pjesme

barjak – svatovska zastava

bičve – čarape

bukara – čaša za vino

č

čeme - čemu

čerma – dio narodne nošnje

ć

ća – vani

d

dadu – daju

dasa - baraba

dernek – slavlje

⁴⁷ *Isto*.

diver – mužev brat

dočikati - dočekati

domejana – boca za vino

dvaest – 20

f

fjok - mašna

g

gaće - hlače

grotulje – orasi nanizani na konac

i

ide – ide

j

jenga – djeveruša

jetrva – žena muževog brata

k

ka – kao

kajin - lavor

kamiše – drvo od lule

kaška - žlica

kar – prijevozno sredstvo

kecelja – odjevni predmet

kićenica – jabuka sa sitnim kunama

kotula – dio narodne nošnje

kovrljak – dio narodne nošnje

krakun - lokot

krećat – dirati

krožet – dio narone nošnje

krtočić – pletena košara

kumparen – dio narodne nošnje

kurdela – vrpca

l

lancun – plahta

ležala – spavala

m

magarad – magarci

mutap – podloga za kleknuti na nju

n

nedenjana – nepristojna

nj

njizi – njih

o

opanci – stara obuća

oplećak – jakna

p

pijet – tanjur

prase – svinja

primetača – dio narodne nošnje

privrćali – okretali

puca – gumb

r

ruvo – roba

rast – hras

s

silo – okupljanje cura i momaka

sime - sjeme

sklanjale – skladale

smiše – slatka cura

smrkne - smrači

snaja – nevjesta

sridi - sredini

stari svat – mladoženjin brat

suje – psuje

š

š – s

šotana – suknja

špijode – pribadače

šudar – marama

šugoman – ručnik

t

talac – vrsta pjevanja

terluke – niske suknene čarape

traveža – odjevni predmet koji se veže oko struka

treviš – sretnoš

tudan – tim putem

u

umakla – pobjegla od kuće

v

vaka – ovakva

vreteno – drveni štap

z

zava- muževa sestra

zeman – nekad davno

9. Zaključak

Usmena književnost je književnost koju su ljudi usmenim putem prenosili s generacije na generaciju te su tako stvarali našu kulturnu baštinu. To je najstarija forma književnosti koja se javlja u kulturnim zajednicama koje ne poznaju ili ne upotrebljavaju pismo za književnu komunikaciju, već se djela naknadno zapisuju. Bila je izložena stalnim promjenama. Izražavala je shvaćanja i vjerovanja kolektiva, narodni duh i raspoloženje i pripadala je kolektivu bez obzira što je imala individualno porijeklo odnosno pojedinca kao stvaratelja.

U ovom završnom radu možemo vidjeti različite seoske tradicionalne običaje te raznovrsne pjesme i molitve. U Sinju se mnogi od tih običaja nisu zadržali, ali jedan dio ipak je. Iznimno mi je drago što se sačuvao svadbeni običaj kupovanja mlade, kićenja barjaka, bacanje jabuke kićenice, ljubljenje praga te oblačenje narodne nošnje. Naša vjenčanja su mi zanimljivija od ostalih, suvremenih upravo zbog održavanja starih običaja koje su nas naučili naši stariji odnosno bake i djedovi. Trebali bismo njegovati vrijedne običaje kako bismo ih mogli usmenom predajom i vlastitim primjerom prenijeti na svoje potomke, da ne postanu samo prošlost i lijepa uspomena. Važnost usmene književnosti leži u njegovanju narodne nematerijalne kulturne baštine koju su stoljećima stvarali naši preci i u očuvanju nacionalnog identiteta.

Prikupljajući informacije za ovaj rad, saznala sam puno o prošlosti i načinu života mojih roditelja, bake i djedova, i ostatka obitelji. Jedan od običaja kojeg se svi u sinjskom kraju rado prisjećaju zasigurno je silo. Silo je vrsta seoskog okupljanja, mjesto upoznavanja i mjesto gdje su se prenosile vijesti o novim događajima. U tadašnje vrijeme nije bilo mobilnih ni kućnih telefona, interneta niti društvenih mreža, tako da je usmena književnost bila neki način zabave. Ljudi su se redovito okupljali u večernjim satima, nakon napornog radnog dana, kako bi se družili i pričali razne priče i pjesme. Važno je poznavati narodnu književnost, razumjeti je i ponositi se njome jer ona ima veliki značaj za očuvanje svijesti o zajedničkom postojanju. Običaji su temelj narodne kulture i upravo se u njima najjasnije očitava karakter i individualnost jednoga naroda. Usmena književnost je velika nematerijalna i kulturna vrijednost te je kao takvu moramo i poštivati i sačuvati od zaborava.

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Popis kazivača:

Anđa Bandić

Andelka Bandić

Jadranka Jukić

Miro Jukić

Šima Jukić

Marica Omrčen Čeko

Marko Omrčen Čeko

Literatura

1. Asturić, Marina, Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini, *Ethnologica Dalmatica*, 26 (1). Split, 2019., 67-96.
2. Barać, Ivana, Veliki tjedan u crkveno- pučkoj baštini širokobriješkoga kraja, *Croatica et Slavica Iadertina*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 10/2, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2014. str. 375.-385.
3. Botica, Stipe *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013.
4. Braica, Silvio, *Božićni običaji*. *Ethnologica Dalmatica*, Split, 2004., str. 5-26.
5. Braica, Silvio, *Ciklusi godišnjih običaja – Božićni običaji*. Split. Etnografski muzej Split. 2002.
6. Braica, Silvio, *Poklade, korizma: ciklus godišnjih običaja*, Etnografski muzej, Split, 2003.
7. Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrсни običaji, Korizmeno-uskrсни običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997.

8. Dragić, Marko, Srećonosni gost u hrvatskoj kulturnoj baštini i europskom kontekstu *Ethnologica Dalmatica* 26 (1). Etnografski muzej Split, 2019. 97-121.
9. Dragić, Marko, *Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja*, *Croatica et Slavica Iadertina* 14 (1). Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2018. 189-230.
10. Dragić, Marko, *Suvremena etnografija usmenih lirskih pjesama u Ogorju i okolici*, Župa Ogorje (Putovima života i vjere između Svilaje i Moseća), Kulturni sabor Zagore et. alt. Split, 2017. 499-522.
11. Dragić, Marko, Starinski svadbeni običaji u stolačkom kraju, *Stolačko proljeće*, 15, Matica hrvatska Stolac 2017., 219-243.
12. Dragić, Marko, *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, *Croatica et Slavica Iadertina* 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016. 153-177.
13. Dragić, Marko, *Nematerijalna kulturna baština Hrvata u Bosni i Hercegovini*, *Bosna franciscana* 45. Franjevačka teologija Sarajevo. 2016. 265-314.
14. Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, *Titius*, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015. 155-183.
15. Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, *Croatica et Slavica Iadertina*, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015. 399-435.
16. Dragić, Marko, *Metkovska pasionska baština*, *Hrvatski neretvanski zbornik* 6. Društvo Neretvana i prijatelja Neretvana u Zagrebu, Zagreb, 2014. 229-247.
17. Dragić, Marko, *Općedruštveni značaj usmene književnosti*, *Zbornik radova Utjecaj hrvatske usmene tradicije u suvremenoj književnosti za djecu i mlade*, Gradska knjižnica Marka Marulića Split, Split, 2014. 16-25.
18. Dragić, Marko, *Priprava hrane za Božić i post na Badnji dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, *Motrišta* 75.-76. Mostar, 2014. 31.-49.
19. Dragić, Marko, *Badnje gobinjanje i kićenje u kulturnoj baštini Hrvata*, *Bosna franciscana*, XXI (39), Franjevačka teologija, Sarajevo, 2013. 63-75.
20. Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, *Croatica et Slavica Iadertina* 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2011. 229-264.
21. Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 45 (4), Split, 2010. 467-488.

22. Dragić, Marko, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. 67-91.
23. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
24. Dragić, Marko, *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja*, Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna proučavanja porječja Krke 1 (1). Split 2008. 167-205.
25. Dragić, Marko; Dragić, Helena, *Leksik hrvatske usmene književnosti*, Suvremena pitanja, časopis za prosvjetu i kulturu, br. 5, Matica hrvatska, Mostar, 2008. 89-112.
26. Dragić, Marko, *Zbilja o knezovima Nakićima i Vučkovićima u "Razgovoru ugodnom" i tradiciji* Školski vjesnik, časopis za pedagoška i školska pitanja 52. (3-4) Split 2003, str. 283-295.
27. Jurilj, Zorica, Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini. *Ethnologica Dalmatica*, vol. 25, br.1, 2018. 5-35.
28. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboľjšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
29. Kelava, Josipa. 2019. Korizmeno-uskrsni obiĉaji u Posušju, *Bosna franciscana*, 50. Sarajevo: Franjevaĉka teologija, 263-292.
30. Marinović, Ivana, Veliki tjedan u crkveno- puĉkoj baštini širokobriješkoga kraja, *Croatica et Slavica Iadertina*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Vol.10, No. 10/2, Sveučilište u Zadru, 2014. str. 375.-385.
31. *Narodne lirske pjesme*, priredio Olinko Delorko, PSHK, knjiga 23, Zora, MH, Zagreb, 1963.
32. Rihtman-Auguštin, Dunja *Knjiga o Božiću, Božić i božićni obiĉaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb 1995.
33. Tomašević, fra Luka *Izmeĉu zemlje i neba, (Vjera i moral u životu kršćana Sinjske krajine u 18. stoljeću)* Knjižnica «Gospa Sinjska» knjiga br. 6, Sinj 2000.
34. Vukorep, Stanislav, „Sjahali kićeni svatovi“ (Hrvatski ženidbeni obiĉaji u jugoistoĉnoj Hercegovini). Muzej i Galerija Neum. Neum 2019.

USMENOKNJIŽEVNE VRSTE SINJSKOGA KRAJA U ETNOLOŠKOM KONTEKSTU

Sažetak

U ovom radu prikazani su nekadašnji životi ljudi na području sinjskog kraja te niz običaja, događaja, priča, pjesama i molitva vezanih za svadbe, eshatološke predaje, legenda o Čudotvornoj Gospi Sinjskoj, rera i narodna nošnja te svetkovine Badnjaka, Cvjetnice i Velikog tjedna. Sklapanju braka prethodilo je upoznavanje mladića i djevojke, a to se najčešće odvijalo na sijelima (vrsta društvenog okupljanja). Gospinu su sliku ramski svećenici donijeli sa sobom u Sinj kao najveću dragocjenost koju su posjedovali. Eshatološke predaje pripovijedaju o potresnom pojavljivanju umrle nekrštene djece, tintilinića, tijekom noći. Badnjak je dan uoči Božića, a običaji specifični za njega se mogu podijeliti na Badnje jutro, Badnji dan i Badnju noć. Veliki tjedan u crkvenoj godini obuhvaća dane od Cvjetnice do Uskrsa, a glavni dani su Veliki četvrtak, Veliki petak i Velika subota. Obilježeni su nizom crkvenih tradicijskih običaja. Na Cvjetnicu ujutro se umiva u cvijeću, a u crkvu se nose grančice masline i lovora na blagoslov. Za Sinj je specifična rera - izvorna pjesma Cetinskoga kraja. Narodna nošnja je odjeća koja se nosila u prošlosti, do danas rijetko sačuvana.

Ključne riječi: usmena književnost, Gospa, običaji, Sinj.

ORAL LITERARY FORMS OF THE SINJ REGION IN AN ETHNOLOGICAL CONTEXT

Summary

This paper shows the ways and customs of people in the past in the Sinj area and a variety of customs, events, stories, songs and prayers related to weddings, eschatological tradition, legends regarding the Miraculous Lady of Sinj, the traditional *rera* signing and national costumes, and the festivities of Christmas Eve, Palm Sunday and the Holy Week. Before getting married, young women and men would get to know each other most often on a form of social gathering called *sijelo*. The image of the Miraculous Lady of Sinj was brought into Sinj by priests from Herzegovina from a town called Rama. Eschatological traditions tell the shocking stories of unbaptized children called *tintilinići* reappearing during the night. Christmas Eve is the day before Christmas. The traditions connected to it can be divided into those happening in the morning, during the day and in the evening and night. The Holy Week are the days in the ecclesiastical year from Palm Sunday until Easter. The most important days are Maundy Thursday, Good Friday and Holy Saturday. There is a great number of customs and traditions that happen on these days. On Palm Sunday, people wash their faces in water that contains flowers, and they bring branches of olive and laurel for them to be blessed. Sinj has a specific form of singing which is called *rera* and it is only present in this area. The national costumes are clothes that used to be worn in the past and it is not preserved enough.

Key words: oral literature, Miraculous Lady of Sinj, traditional customs, the town of Sinj

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Antela Bandić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce hrvatskog i talijanskog jezika i knjiž., izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 17.7.2020.

Potpis

Izjava o pohrani završnog/diplomskog rada (podertajte odgovarajuće) u Digitalni
 repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: Antela Bandić

Naslov rada: Usmenoknjiževne vrste Sinjskoga kraja u etnološkom kontekstu

Znanstveno područje: _____

Znanstveno polje: _____

Vrsta rada: završni rad

Mentor/ica rada:

prof.dr.sc. Marko Dragić

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

dr.sc. Nikola Sunara

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva:

dr.sc. Eni Baljabašić

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uredenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) rad u otvorenom pristupu
- b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST
- c) široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci). (zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: 17.7.2020.

Potpis studenta/studentice: Bandić